

ВОЛЬНАЯ Беларусь

Тыднёвік палітычны
і літэратурны.

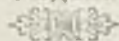
Умовы падпіскі:

На год.....12р. —
Напоўгода.... 7р —
На 1 мес.... 1р. 50к.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: г. Мінск За-
хараўская, 18. Тэл. 776.

Перадача адрэсу 50 к.

Год выдання II.

№ 19. 1918 г. 26-го мая 1918 г. № 19.

ГАДАУШЧЫНА СЬМЕРЦІ МАКСІМА БОГДАНОВІЧА.

(12 г.—1917 г.—12 г.—1918 г. ст. ст.)

М. Богдановічу.

Вясновая зіра, чароўная зіра,
На рэчцы града аб сонцы;
І струны сыгравалі аб зорачнай шчыры,
І струны сыгравалі без концы;
І забілі згукі зямляны абшары,
І лесны лісіся у хвалі,
І рохо будзіла таемныя мары,
І плакалі людзі ад жазы...

Бо нельга ні плакаць, ні блізка с
чужыны

А бедных ратаць гавора;

Бо нельга ні плакаць аб роднай
краіне,

Дзе здыскі, пакута і горо.

Поэта дума супакою ні знала,

Бо думкі да высі імчаліся;

Імчаліся да пушчы, да рэчнаго вала.

Іграу ен, а струны усе рваліся...

Усе рваліся, бо сыграву магутныя
клікі

Замонны былі, завялікі...

Са струнамі ліры і струны душы
Парваліся

Далека ад роднай мяжы

Нашоу наш поэт той адвечнай дарогай,
Што вядзе аж да Самаго Бога.

Бо падые сэрца паліло—ні грэло.

У тым полымі сэрце згарэло...

А песні поэта на нашай зямлі

Сыгравалі сын гора, тугі.

Іх зыкі ні моукнуць — ні змоукнуць
ніколі

У вясках убогіх на полі.

Душа песняра іх жыццём акрапіла,

Дада ім патхенную сізу;

І людзі іх слухаюць — слухаць іх
будуць,

Ніколі аб іх ні забудуць...

Ясакар.

Памяці Максіма Богдановіча.

(У рочніцу яго сьмерці).

Навекі сьціх песняр наш мілы,
Пакінуу ліру сіратой.

Гарэу аднэй аж да магілы

Ты думкай шчыраю сьвятой.

Здалек ад Бацькаўшчыны, хворы,

„Вянок“ безсьмертны ты сплятау;

У «вяселых струнах пераборах»

У свой родны край пералятау.

Ты аквяціу жыццём і верай

Вось гэты хмурны, бедны люд.

Прад ім ужо новай долі дзьверы,

А ты—ні чуеш... ты—ні тут.

Але жыве твой покліч звонау,

Жыве чароўных музау рой!

Німа для іх цяпер прыгонау—

Апекі зьнішчанай, старой!

Там вечны покой, адпачынак,

А тут ні вызначаны лёс,

Чуць нарыхтованы будынак

Ды, як дауней,—мільены сьлез.

Прачніся! глянь ты, наш прарочэ!

Што будзе з гэтаго, скажы?

Чаго ж яшчэ сьвет ад нас хоча—

Чые псуем, мы рубяжы?

Не!.. спачывай ты лепей ціха

У нізмерным царстві лірных слоу.

Ні згіне родная ткачыха—

Тэа долю Бацькаўшчына зноу.

Сьпі, верны сын свае айчыны!

Ты скончыу песні, як умеу.

Пра зоры сьветлай будучыны

Знаць, ні дарэмны твой напеу!

Макар

Ніхай жыве Нізалежная Беларусь!

Зьмест № 19: М. Богдановічу, вера
Ясакара; Памяці Максіма Богдановіча,
верт Макара; У гадаўшчыну, І. Бедулі; Стра-
цім-лебядзі, Максіма Богдановіча; К пытан-
ню аб найменні дзяржаўных уста-
новау, проф. М. Д-Запольскаго; Хто я? і архіва
Р. Земляніча; Нивольнік, поэма Чарнышэвіча;
Сьмерць леснічаго, Якуба Коваса; На-
шым поэтам, М. Запольскаго; Вершы Суча-
наго; Весткі с краю, Беларускі
тэатр і др.

У гадаўшчыну.

«Минулася грозная буря,
а морю дасюль яшчэ бьётся».
М. Богдановіч.

Мінуу год, а рана ішчэ так сьвежая,
так балюча... На кожным кроку чужда,
што, як раз, яго ні хапае цяпер — пры
адраджэньні роднаго краю. Але ні вернец-
ца ен на бацькаўшчыну с чужыны, бо
сьціць у магілі вечным сном.

Богдановіч радзіўся у Гродзеншчыне
у 1892 г., але бацькі яго пераехалі у чу-
жыну, у Ніжні-Поугарад, калі Богданові-
чу было ўсяго два гады. Наслухаўшыся
ад бацькоу сваіх аб родным краю, ен
ішчэ малым хланцом быўшы, усе марыў
ды лютуцеу аб той далёкай і мілай за-
мельцы сваіх бацькоу і дядоу. Ен так
рваўся ўсею душою і сэрцам да роднаго
краю, так старання і мільна шукаў алу-
чэньня з ім, што чудна-лірычныя пары-
ваньні яго чаруюць і рабюць сваёй тра-
гічнасьцю і пеканай:

Улізі з грудзей Пана Бога,
Парываўся, пацёркі зор.
Яны расквіліся у небе,
Усхвалялі сіні прастор.

І адтуль так маркотна і візіла
Іл край мой радзімы глядзец,
Што ж там аны, ясныя, багучы,
Чаго так дрыжаш і дрыжаш?

Гэтакім перлам поэзіі можа гордзіцца
кожная з эўрапейскіх літэратур. Такі ба-
гаты велічам абраз, выказаны кароцень-
кімі словамі, рэдка каю с поэтау удаец-
ца. Кожны радок будзіць фантазію сва-
імі яркімі фарбамі. У прыгожай і утон-
чанай форме выказана безмернае кахан-
не да бацькаўшчыны: зоркі нясуць яму
весткі з роднаго краю, яны маркотны...
ны дрыжаш... Дух поэта загадаў ім ве-
сткі даваць адтуль, каб хоць праз зоркі
нямыя мець зьвязь з бацькаўшчынай.
Але зоркі гаворуць няясна, мігцяць і дры-
жаш, і душа поэта рвецца ад болю...

Падростшы крыху і сьведома ўжо да-
ведаўшыся аб справе беларускаго ад-
раджэньня, Богдановіч зайздравау тым
«шчасьліўцам» з беларускіх поэтау—дзя-
цей селян—што хоць пастушкамі былі,
але у родным полі, у родным лузі, у сва-
іх уласных лесах, пушчах і балотах. Па-
воддуг яго аданьня, песняры, жмущыя у
самых глухих кутках роднай зямлі, маглі
убіраць у сябе творчы, самабытны, аб-
вешны казкі, дух свайго пароду. А яму,
нібы дзецім Ізраіля з Бібліі, прыходзіла-
ся знаёміцца з беларускай...

рых пергаментаў-летанісаў, — родная мова была яму вядома толькі праз кніжкі.

А вера ў адраджэнне беларускага народу інстыктыўна расла ў яго душы:

«Намж пісёку Эгіпецкай зямлі,
«Над хвалямі сінеючага Ніла,
«Ужо кожны тысяч год стаіць магіла.
«У гаршчок пасеяны жменью там знайшлі.
«Хоць зярняткі засохшыя былі,
«Усё ж такі зацвела іх сіла.
«Забудзілася і буйна усклалася
«Парой пасеннай абыяка на раллі.
«Вось сымвал твой, забыты краю родны!
«Зварушаны нарадзіў дух народны.
«Я верую — безплодна ні зямля,
«А ўпород рынецца, муглаў, крыніца,
«Каторая магутна, гучна мове,
«Здаецца ў глыбі на прастор прабіла».

(«Сонет».)

Ідэалізаваў ён старую Беларусь усімі парываннямі сваёй чулай душы, любячай гармонію і характэр. Тое візуалізаваў і півыразаваў, атуленае пылам старасвечыны, пераўвасаў яго класіфікацыйнай поэзіі пералівалася яснымі і выразнымі вясёлкамі («Слуцкія ткачыні», «Летацісец» і інш.). Беларуская міталогія з тыгеля яго творчасці выходзіла грацыёзная і зычная, вібы каскад брыльянтавы ўдараўся аб гулкае залатое дно.

Поэт ператварае прыроду на свой кніжак, дае ёй новыя вобразы, новае жыццё, мелодычнасць сваёй душы.

Кожнае дрэво з беларускае пунчы — струна. Кожнае возаро — чара, напоўненая хмельным віном. Кожная латчынка — гэта чыясь рука зрабіла ўзор саматканы. Уздох ветра — таемныя сказы лясуноў, русалак і ваданікоў пад месячнымі прамежжамі. Селянскія дзячынкі, тулючы да сваіх грудзей маленькае дзіцяне на жытнім мяжы — гэта Мадонна, гэта Божая святасць... Уся Беларусь — «тысяча крэпка нацягнутых струн», на якіх вылікі кампазітар-поэт творыць свае чаруючыя сымфоніі.

Богдановіч ведаў таемную замову адкрываць дарагія скарбы-агнішчыцы. Там, дзе звычайныя людзі знаходзяць толькі адну пустату, ён знаходзіць характэр і літургію поэзіі.

«Як моцны раэктыву, каторы вылікае,
«Між строн ліста, маўзу, нябачынаў з ялі, —
«Рад раіць пісьняных слоў»... («Окно».)

Вершы яго строга кароткія, ярка вобразныя і раліефіна-выразныя. Нідзе ў іх нельга ні адняць, ні прыбавіць. Гэта старасвечскія гравюры, з мастацкі-стылізаванымі арнаментамі.

Калі і згодзіцца з тым, што для шырокіх масаў чытачоў поэзія яго ні ўся даступна, дык зні тое інтэлегенты знаходзяць у яго сьцісканых класіфікацыйных штрыхах таемніцу таемніц, квінтэсэнцыю старакультурнага беларускага інтэлекта, беларускае тумашнае казачнае «калісь», намалёванае квола-павучымі тонамі. Поэт сам тлумачыць «вянок» сваіх вершаў:

«Вы, хто любіце натрапіць
«Між строн старых, вжоўкых
«Кніг, ужо даўно забытай,
«Вздох, высыхшы лісток,
«Праглядаючы гэты томик:
«Засухнуў я на паверы
«Краскі, сьлежылі калісьці,
«Думаў шчырых і чужых».

А «краскі» у яго пуднастылізаваныя, апрацаваныя і выразаны на мармуровых скрыжалях.

Дзеля гэтаго песьні яго «гартаваліся», вібы сталі. Поэт паладаў тайнай гармоніі і рытмікі, як лепей ні трэба.

Але, мабыць, пры урадзэнні чараўніцы — старчыкі праклялі яго тым, каб ён быў цалека ад роднага краю і дзеля гэ-

таго музы ткалі вакол яго поэзіі арэх тугі і сумнасці. Праймаючыся яго творамі, адбіваецца такое ўражэнне, нібы мелодычныя, крэпка нацягнутыя струны, рвуцца, і чароўныя плеймы зыкаў пераліваюцца ў водгукіх гэтых рвуцыхся струн. Здаецца, нібы Музы плачунь над ім, а сьлёзы іх застываюць у дарагія перлы.

Хаця ж, часамі, ляс яго мілаваў, у 1911 г. Богдановіч меў, (як ён сам кажаў пішучаму гэтым строкам) вялікае пачуццё: ён быў у стараў сталіцы Беларусі, у Вільні. І запаланіўся зусім характэрным віленскім гор і далін, рэчак і старасвечскіх гмахаў у рамках зеляні. Ці ж гэта было мала для юнаго песьняра, каторы знаў сваю бацькаўшчыну толькі з кніг? Радасна блішчэлі яго вочы, калі ўспамінаў аб гэтым ужо праз колькі гадоў у Менску (у 1916 г.). Тады ж (у хуткім часе) песьня бытнасці Богдановіча ў Вільні чытачы «Нашае Нівы» мелі прысмясць чытаць «візку» вершаў «Место», дзе віленскія вобразы намалёваны мастацкім пэндзілем.

Богдановіч убачыў тады першы раз і беларускую вяску, шчыр-боры і далін-лугі, каторым ён раней праз зоркі вітанне сваё пасылаў. Тут ужо з жывой біблій, з беларускай зямлі, ліліся яго песьні, але ў іх ужо чуліся стрункі-лістэ большай надарнасці, яшчэ большай маляхоці... Раней, будучы ў далечы адародных хат, ад роднай нівы, біручы свае матывы са старых летанісаў, з «засохлых кветак», улаўлені і палкасць душы білі фантамам сонечнай красой, але, угледзіўшы «хмары, балоты» ў краю ўбогім — у душы поэта туга павілічылася.

А ў Менск прыехаў ён ужо зусім змучаным сухотамі. Атручаная атмасфера рэакцыі, каторая душыла тады (у 1916 г.) Менск, дзе нават пі дазвалялася выдаваць часопісі на-беларуску, яшчэ больш цяжкі мела на яго ўплыў.

Усё ж такі ён і ў сьпінным Менску знаходзіў поле для працы: арганізоўваў беларускую моладзь, чытаў рэфэраты аб беларускім руху, апрацоўваў беларускую хрэстаматыю і г. д. А здароўе яго што дні горшало ды горшало. Угаварывалі, прасілі яго ехаць у Крым на папраўку, але ён ні меў ахвоты ехаць зноў на чужыну з пішчаснай, занывоўнай, зруйнаванай вайной, бацькаўшчыны.

Урашці яго упрасілі. Ён паехаў у Ядту. А праз кароткі час прышла да нас сумная вестка аб яго сьмерці, там на чужыне, адзінока...

Але жыў і дунае яго дух над роднай Бацькаўшчынай, і хто пачуе яго агнёвыя песьні, той ужо ні можа ні любіць свайго краю, свайго народу, сваёй роднай мовы...

3. Бадуля

Страцім-лебядзь.

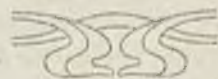
Ні аял у трубу уструбіў —
С хмары Бог старому Ной гаварыў:
«Поўна с краем чаша глеву майго
На людзін грахі ды бязмынасці.
Вось надойдзе часіна суровая,
Лінуць з неба залівы безмерныя
І абмыюць ад бруду смуроднаго
Усю зямлю лны, белы-вольны сьвет».

Пачынаў тут Ной бедавань каучэг
С таго дэрава ліванакаго.
У шыркi гэтаму каучэгу — сто лакцеў.
А ў даўжкi — болей тысячы.
Ды ўзяў туды Ной і птах і зьвяроў.
Каб ні зьвеўся іх род з зямлі.
Ды пі ішоў к яму з мора сьвяго
Страцім-лебядзь — горды, моцны птах.
Яго звычкі — арашэнь,
Яго ўцехі — сакаліныя:
Перы — перычкі блізючыя,
Ды на золку агнішчюцца.
У яго ў крыле — трэста тры пярэ.
Умахне крылом — быццам бор шуміць.
Умахне другім — што мяцель гудзіць.

Як уцінуць дажджы — напхала вода,
Разлілася горш ад упадка,
Затапіла ўсе дугі-дугі,
Усе дугі-дугі, ўсе лясы-бары.
Уздымаецца вышэй ад гор.
Птахі ў небі стаіць астаюць,
Елчуць жаласна, ад нуды крычаць.
Выглядаюць стуль прытулчкы.
А жэ ўсёй зямлі толькі хвалі б'юць,
Толькі хвалі б'юць белай пенаю.
Ды па ім душы, охмелы плавае
Страцім-лебядзь — горды, моцны птах.
Умахне крылом — быццам бор шуміць.
Умахне другім — як мяцель гудзіць.
І паселі тут на лебядзі
Птахі дробныя ўсёй стаёю.
Лебядзь с сілы выбіваецца,
Птушкі ажыц усцьпешаюцца.
Дзень ён плавае, другі-траці дзень,
На чацьверты стаў прасіць-маліць:
«Вы ўзяліце хоць на час яві,
Выбініце с астаціх сіл.
Дайце вы грудзі, гэі, вальней уздыхнуць!
Дайце вы крыла, гэі, шырай умахнуць!»
Ні паслухалі птахі лебядзі.
Пачуццё ў яго ў пачах,
Крылаў урэшці надлажылі,
Галдаў у вадзе — усцьпаліся.
І найма, мара сьняго
Страцім-лебядзь — моцны, горды птах.

Ад усіх няпер пачомкі сьць —
Ды німа адных Страцімавых.

Максім Богдановіч.

К пытанню аб найменні дзяржаўных устаноў.

Цяпер ідзе дзяржаўнае будаўніцтва. Натуральна, паўстае думка аб тэрмінальнай дзяржаўнай устаноўе, т. — е. ці астаюцца нам няперашнія, чужыя нам найменні устаноў, ці мы павінны вярнуць-

па да найменняў нашага дзяржаўнага права, — да родных, часам забытых ужо нам, тэрмінаў.

Як я прымечаў, маладое пакаленне ўжо вырасла, ні ведаючы ўжывання мно-

іх тэрмінаў. Але яшчэ ў 80-х гг. і ў сё-
дзых і ў мястэчках напавала старасьвец-
кая тэрміналогія: казначэйства называлі
скарбам, прадводзіцеля дварянства—
маршалам і т. д.

Мне здаецца, што мы павінны вярнуць
да тэрміналогіі роднага дзяржаўнага
права, каторае ў сёлах будзе і цяпер больш
зраzumелася за англемецкія расійскія пачы-
ненні. Вось некалькі тэрмінаў з таўма-
чэннем іх значэння.

Слова рэспубліка ў нашай мове
німа; трэба ўжываць—Рэч Паспалі-
тая, як мы гэты тэрмін ужывалі ў 19-го
да пачатку 19-го веку. Парлямент павінен
адтрымаць найменне Вялікага Сой-
му, а Устаноўчы Сойм—Вялікаго
Вялікаго Сойму; старшыня парламэнту
—маршалак галоўны; дэпутаты
—паслы; рада міністраў—Рада У-
сладзі; Рада павінны мець гэтакіх-
ка міністры: канцлер, (старшыня,
або міністар міжнародных спраў); над-
скарбі земскі (міністар фінансаў);
маршалак земскі (міністар ю-
стыцыі); гэтман (міністар вайсковы).
Для другіх міністраў трэба будзе камбі-
наваць найменні.

На судовым справам трэба ўстанавіць
гэтакія тэрміны: галоўны трыбу-
нал, як кожны сэнат. Пры ем—над-
камеры земскі—загадчык мясцовага
часцю. Угалоўны суд—суд гродзкі,
грамадскі суд—суд земскі. Пры
суду павінны быць: пракуратары,
іспытатары, або віжы*) (адво-
каты); міравы—кожны судзіць.
Пры суду маюцца: возныя, дзежкі, су-
дзёбныя прыставы і вывазцы судовых
настапоў. Члены суду: лаўнікі
(судзіць на лавах у гарадзкіх судах). Суд
засядзе ў судовай ізабце, ен назва-
не судовыя рокі (тэрміны), мае
парады—пасядзеньні, мае памоны
(парады), відзе рэцэсы—пратаколы.
На судзе выступаюць у маіавапы
—адвакаты, каторыя падтрымліваюць
або сторуаю адпоруаю (адвётчыкі).

*) Ад слова — віжу, англіцка, сачу. Рэд.

або панадую (істцы). Суд сыскае гэр-
бошы мыты—пісчы, перасуды.

У фінансавым загадзі пры надскарбію
земскім маеца рада—скарбовы тры-
бунал. Розныя чыноўнікі гэтаго міні-
стэрства носіць найменні: бірчых, на-
борцаў, скарбнікі, рэфера-
дароў, рэвізораў, шафараў
(загадчык казёнай палатой—скарбо-
вая камора). Таможня—мытная
камера, пошліны—мыто. Раскладка
надаткаў—раарубы, размыты і
т. д.

Абласное дзяленне павінно гэтак са-
ма аднаведць роднай тэрміналогіі. Ва-
ыводзтва—губэрні з вавыводаю на
чалае. Калі патрэбы асобныя флягі, дык
трэба аднавіць колеры вавыводства. На
чалае паветаў стаяць стараасты на-
вятовыя. Павятовы земскія сабраўня
—павятовыя соймакі с павято-
вымі маршалакмі на чале. Соймак скла-
даецца с паслоў с кожнай воласці. Сой-
мак выбірае раду павятовую з не-
членамі—райдцамі.

Паліцэйскі загад у горадзі, месцы, не,
можа называць да гараднічаго. Га-
радакое самаўпраўленне складаецца з
рады галоўнай мескай (думы),
гарадзкі галава—войт, гарадская упра-
ва—рада бурмістраў, а засядзе
рада у ратушы.

У воласці есць воласное веча, есць
старшыня, а яшчэ лепей—старац; у
селе—старасты.

Ваенныя дзелы мае шырокую тэрмі-
налогію: вавыводы (калі мясцовыя загад-
чыкі пачай будуць называцца), гэтман
польны (глаўнакамандуючы), сотнікі, ха-
ружыкі, няцідзятнікі, палкоўнікі. Наз-
вы войска: драбны (вяхота), пушкары
(артылерыя), жаўнеры (або агучыныя
найменне салдатаў, або ў асобку—кава-
лерыя). Паход—гуфг.

Ні буду вавыводзіць усей тэрмінало-
гіі, скончу на звычайных прыкладах. І
яшчэ дапоўню: гасударсцьвенны—азначае
земскі, гасударство—гаспадарство,
панство. Прадлажыны—ірапазі-
цыя, скарэтар—нісара, законы—уста-

вы, універсалы і т. д.

Я ўпрашаў бы землякоў ні баяцца
старасьвецкай праўнай тэрміналогіі. Уся
яна алажылася ў нас у 16-м веку; сю-
нашны продкі карысталіся аж да 18-го
веку і часткаю нават да 1830-го г. і на-
шны бацькі мінуць імі падчас расій-
скія царскія установы. Ні трэба думаць,
што гэта тэрміналогія польскаго права,
—будзем аднаўляць наш праўны язык з
Літоўскаго Статуту, каторы ужываўся, як
закон, да 1830 г. А тэрміналогія Ста-
тута утварылася ў часы нашай дзяржаў-
най (панствавай) нязалежнасці.

Нам трэба растацца з расійскім пра-
вам і тэрміналогіяй. Гэта трэба і можна,
—ні столькі дзеля таго, што нашаю тэр-
міналогіяй карысталіся яшчэ нашны
дзяды і бацькі, і ні толькі дзеля таго,
што яна родная і зразумелая нам, але і
дзеля таго, што расійская тэрміналогія
у большай частцы штучная і нават цяпе-
рашні Расійскія панадары хочуць вяр-
нуцца ў расійскім праве да свай гіста-
рычнае тэрміналогіі.

Проф. М. Даунар—Запольскі.

Хто я?

Пытаешся, браце, хто я, а якога крэй?
Зва Вісла, а-а Немну, ці а-а Дунаю?
Есць рэчка, Сьвіслач, малая на сьвеці,
А там шмат збожжа й кветак расьце ў лесе;
Там дзвучыць, як красныя кветкі,
А хлопцы—як віскія дубы—сталеткі
Змільца-маці багата сьмелыя.
Але радка хто ў частку жыцьця.
І кветкі вынуць часта без вары,
І дубкі сьмелюць уражы тапары.
Кветку сьвіслач ні суні, ні мароў,
Пінуць яны ад нашай палоді і сьлёз.
Кожны там сьня, долю працвітае
І горо пры чарцы адыні адыне.
А, часам, з другай пры чарцы адыду,
Важно несёму, хопі можа без складу.
У гэтай песень і радасць і сьлёзы мае.
Браце! таго кажа, хто аз сэрца мае.
«Хто я?—палак, беларус ці літвін—
Бог праўду ведае толькі адзін;
Я-ж хачу працаваць увесь свой век,
Каб заслужыць на імя чалавек».

(З артыку Р. Земкевіча).

Нявольнік.

(Гвад. № 18)

II.

Як трон сярэд неба зніжаўу грэмне,
Як жоўтаў істужкай маланка блісьне,—
Расходзіцца чутка між іных клязю.
Што хутка сабраўся ўжо і найноў
Варшав на надрутаў уладар Браніслаў.
І выноў суседзі ў цяжкім нудзе,
Шма весілосьці ніякай нігдзе.
Тым часам, адно-што збіраецца князь.
Дзень бліжыцца к вечару майскі як раз;
У далі чырвонай ужо стала цяней.
Вось войско ўжо аседзела каней.
Шум-гоман расьце на замковым дварэ.
І моціцца князь на вачэрняй зарэ.
Зважыў на крыжыкі да сільных грудзей
І, вочы да неба падняўшы вышэй,
«О, Божа!»—гаворыць у душы Браніслаў:—
«Шмат Ты мне храбрасьці, яку пасылаў
У зямлі раней мне маея маёдам».

Ад ворага, Божа, спасі Ты мой дом,
Ні дай на знявагу сьвятыні сваёй!
«О, Божа, злітуйся, маюся Табе!»
Вось войско гатова,—зіноў мячы
У месячым блэску, пры срэбным лучы;
Шэломы, калычугі і коньы блішчаць
І ў пачае неба нахмура глядзіць.
Вясёлая ж пачка паўзе на зямлі.
Ад саду шырокія цені ляжэ
На двор, дзе агні залатыя гараць,
Дзе песня каўшы кругавыя княць
На чыстым, сурьзатай засланым, стаце;
Гдзе ў месячым блэску, як у белай імгле,
Зіне княжны пазлаваны пакой.
А месяц чароўны плыве над зямлёй
І ціха, так ціха, як мертва, кругом.
Тут князь памаліўся і цяжкім мячом
У паветры тры разы са злосьцю махнуў.
На усход спакоўна і важна зірнуў:
Зыяў шанку сталую, да столу ідзе
І готку размову да войска вядзе:
«Шыю поўнаю! Усе каб здарова былі...

Каб сьмела, адважна ў бітву ісьці.
Браты, ці-ж дамо мы пакрыўдзіць сябе
У пчырай у праўдзі, у праўдзі сьлужбе?
Ці ж вера сьвятая загінучь магла?
Ці у ясны дзень маёй зыгходзіць імгла?
Ой, не,—ні дамося ліхім варагом!...»
І руку падняў ен з блішчатым мячом,—
«Браты! Я зм храбрасьці ў гэтым баю
Тры бочкі наперад віра вам даю.
Гуляйце й сьмелавіце на славу маю,
Для гэтаго ночку усеньку даю.»
Прамовіўшы гэта, у палаты паслаў,
Служаку паслаў аднаго Браніслаў—
І ў момэнт кінеў каўшы на сталох.
Шлі малаўцы і пелі у кругох.
Так ноч уцягла і сьвіталі ўжо,
Расходзіўся цесны гулякаў кружок.
Усе дружна сядзлі каней вараных,
І князь, прабудзіўся ў палацах сваіх
У момэнт ўжо ен паліўся ў далі,
У той час яму сьлугі каня падвялі.
Ен сёў і, махнуўшы на ліва рукою,

Дау знак ваяводам ісці за сабой.
Праходзіць дзень скоры, другі шча скарэй.
Зачу, затужыўся саусім наш Андрэй.
Яго Браніслаў да паходу ні узлэ.
А у сады на варце сталі прыказау.
А князь, як ведае добра раней,
Быў добрым служакам гэты Андрэй;
Дык князь і заўсюды яго пакідаў,
Як з ворагам вайну пачынаў.
Сядзіць ён у палацах на ганку так раз
І думка, як пчка, на сэрцы узвілася:
«За што пранадаць мне у чужыні, за што?
Мяне ні суніць ніхто і нішто;
Дай смела па сьвету, па белым пайду,
А можа і шчасьце сабе дзе найду.
Есьць бацька мой гдзесьці, есьць матка,
Браты,—
Што іх бы праведзе. Эх, берег круты!..»
Зірнуўшы на рэчку, падумаў хлапец:
«Сягоння пакінеш усе удале.
Абы толькі вочка цянейшая была
І у поўнач замковая стража ні йшла.»
Так думае важную думку Андрэй.
Тым часам цягне...

Скрып зычны дзвярэй

Ён чуе, і ключ наварнуўся у замку.
На меч баявы палажыўшы руку,
Ён думкі свае ні кідае такі;
Ён бачыць у ёй поплаў і бераг рэкі
І сад, дзе гуляў яшчэ учора да дня,
Гдзе ночак шмат дзіўных правеў ён без сна.
А далей на думцы ўставала яна,
Каханка яго, маладая княжна.
І здаецца ён бачыць спаткання ўсе з ёй,
Заве яе любкай, галубкай сваёй,
А тут і цалуе і ручкі, і твар
І нават шчаслівы на момэнт, як цар.
Сядзіць і так бачыць усю праўду хлапец.
Тут дзверы адкрыліся насцьнеж...

У канец,

Із рам калідору на сьценку адну
Разліўся палоскай сьвет ад агню.
І у белым адзенні, у шырокіх дзвєрах,
Абкрыўшыся шалем шаўковым, начным,
Прыгожая княжна стаіць перад ім.
«Ах, Галя, як доўга чакаў я цябе!..
З якою ты вестачкай выйшла ка мяне?
Што бачыць магу я на вочках тваіх...
Мо' сьлез адгадала ты горасьць маіх,
Ці жалбу ты зьведала можа маю?..
Ой, горкія сьлезы сягоння я лью
І нью сваёй маладою душой
Аб долі нешчаснай тваёй і маёй.
Ой, Галя! Панурныя думкі мае...»
Спаткаў па парозе так хлапец яе
І, стан пекнай княжны аблупіўшы рукой,
Заплакаў жалобна. Сьляза за сьлязой
Кацілася чыстай расой па твары..
«Што маеш, мой мілы, ні той. гавары,—
Прыгожа дзяўчына шэпча яму.
«Як нудна мне, Галя, цяпер аднаму!
Ляпей бы ні знаўся, галубка, с табой.
У той вечэр—ці помніш? над шумнай рэкой,
Як разам стаялі мы, любка мая,—
Пазнаў ніспакой нейкі жудасны я.
Якіясьні страхі мігцалі ў вачох,
І плачу я горка па цэлых начох...»

Сягоння—вось думам думку адну:
Убачыць радзіму сваю старану.
Там ждучь мяне бацька і матка мае,
Там родная хатка, лужок і лясок.
Гуменца, адрывка, зяленыя сады;
Там ждучь мяне сестры, суседзі, браты.
Ой, як-бы хацелася, Галя, туды!
Каб скрыдаў меу птушкі, пусьціўся бхутчэй,
Хвілінку адну каб убачыць там...»

— «Андрэй,

Каханы мой, мілы мой, добры хлапец,
Падзееш ты—сьмерць мне надзею ваянец.
Растацца с табой ні магу я ні як.»
Так Галя гаворыць і ціха, ніўзнак,
Прыпала да сільных каханка грудзей.
І кляну цалуе, мілуе Андрэй.
І шэпча: «Ай, Галя, ай, любка мая!
С табой ні зашто ні растануся я,
Бо пройдзе ўсе жыццё мае, як у сьне,
Без радасьці, шчасця у чужой старане.
Нявольнік я, бачыш, па цэлых гадох,
Але ці ж радзіцца я гэтакім мог?..
Ой, не,—мне жыццё Бог інакш даў.
Але мяне з малку твой бацька забраў.
Другога я князя паслушнікам быў
Зірні у мае сэрца, што Бог у ім сарыў:
Як многа там дзіўнага есьць усяго,
Як многа любові да краю свайго!
А тут я жыў у адной барацьбе.
Ой, Галя,—на што пакіхаў я цябе?
Ты княжна і выйдзеш за князя, а я...
Прапала нішчасная жытка мая!
Я у чорнай будзе буду дні каратаць
І з болям аб шчасці сваём успамінаць.
Як цяжка падумаць аб том нават мне!
Мо' скажам ніпраўда, галубка...»

— «Не, не!

Андрэй мой каханы, ніколі ні быць
Таму, каб прышлося цябе ві любіць.
Як бацька прыедзе з разгулу свайго,
Прасіць буду тчыра у той момэнт яго,
Каб замуж аддаў, мілы мой, за цябе.»
«Ой, Галя, прашу ні трывожыць сябе!
Напрасна ўся просьба, галубка, твая;
Пакінь ужо лены, скажу табе я.
Адаць за мяне цябе бацьку твайму
Усе роўна, што рукі скаваці яму.
Дзе бачыла ты, каб княжая дачка
За жонку у прастога была мужыка?..
Даволі аб гэтым, пакінь ты ляпей!»
Уздыхнуўшы, заковчыў размову Андрэй.
Тым часам, і зорка на небі блішчыць,
І месяца круг залацісты гарыць,
І крык начной варты раздаўся у далі.
Вось чоўны на рэчцы у радок наплылі;
На берагу факел ляміцца, а там—
У садзе свабою німа галасам
Малюсенькіх птушак, паўноч-салаўеў;
Увесь сад серабрыцца пабелай лістоў.
Як пекна у прыродзі у майскую ноч!
Як думкі трывожныя просяцца ўпроць!
І хочэцца шчасця на момэнт адзіна,
Дыхнуць бы хоць пахам ажыўшых клянін.
Прыціх і нахмурыўся нудны Андрэй.
І княжна прыціхла, а рантам за ёй
Сьціхаў шумны вечэр і ночка плыла.
Хаўтурна-нямая з наплывам нуды.

Хлапец яшчэ горш засмучэўся... Яму
На варту, а тут—якжа быць аднаму?
«Ну, Галя,—нарашці прамовіу табі.
Здаецца, у нас вечэр прайшоў ні даўгі.—
На заўтра снітаемся зноў. Дык скарэй
Ідзі ў свой пакой ад гэтых дзвєрэй,
Ідзі і падумаў аб тым, што сказаў!
Мой лёс мяне ж думкай адною скаваў—
Паехаць с чужыні у родны свой край.
Ну, Галя,—пусьвай маю руку, пусьвай!
Цяпер час на службу прысьпеў да мяне...
Прысьніцца ясьвейшае шчасце табе,—
А гэта... ні веру і сам я сабе.
Усе гэты дарэмнае, усе мары адны,
Усе жарты адной чораўніцы-вясны.
Глыбокая поўнач... Заснула зямля.
Сьніць варты замковай грамадка-самыя
Сэрэбраны месяц у небі блішчыць.
І у замку адна толькі княжна ні сьніць.
Ні сьніць у адчужненым насцьнеж акне,
Адаўшыся думкамі даўнай вясны;
Схіліўшы на ручку галоўку сваю,
Узірнецца у цемню у радкім гаю.
Што воддалі пакоі на узгорку стаяў
І шумам таённым шуму-ракатаў.
Нільныя мары мігцалі ў начах,
У душу закраўся ніведамы страх.
Усе узварушылася даўнае ў ёй—
Дзежная трывога і почны спаконь,
І радасьць кахання і жыцця ўсяго;
А далей і смутак і сьлезы яго,
У сэрцы гарачым агонь залаты.
І новае шчасце, і лёс малады,
Салодкім палюнкаў ніведамы жар.
Прыхіляючы спаткання, растаньні цяжар..
І сэрца забілося ў грудзях мацней,
І сьлезы дажджом паліліся з вачэй...
Як нудна цяпер выглядаў ле сад!..
І месяц за хмараў скаваў свой паглед
І шэраў сэрэбраны кветак зьялеў.
А вечэр над верхам кляноў прашумеў.
Здаецца ў момэнт вясны адцьвіла,
У душы маладой пустаці залегла;
І сон смутнай думкай засеў у галаве.
І княжна ўжо дрэмле...
... У зяленай траве
Так вечэрам майскім, без моцы і сіл,
Задрэмле ў дзень патамлены матыль;
Так зайчык трусьлявы пад кустам засьне,
Уселякае дзеянне чуючы на сьне.
На небі блакітным ужо стала цяменьце,—
А у далі, над рэчкай, раз-по-раз сіненьце.
Зноў песьні пуюць у саду салаўі
І цхае рэхом плыве па зямлі.
Над вежай вароны ў высі пранясалісь
І граманнем гучным сьнім адталісь.
У садзе княжом, абварожаным сном,
Хтось глуха закахаву ў нізку пад акном,
Дзе пекная княжна сядзела ў драме.
І думкі ізноў узварушыліся ў вуме,
І стукнула ў сэрцы трывога ізноў.
Дзяўчына працінула... Гук галасоў
Раздаўся сісьней на замковым дварэ—
То сонная варты на ранней зарэ
Сьняшыла да хатаў ужо свачынаць..
І княжна увакруг стала ўсе разглядаць..
Там факел згасілі, а там ліхтары

Зімімаюць с сэрца, а там, у далі.
Ідзе нехта сонны, і ўжо для дэвяраў
Зяленага кветніка. Хто ж то? — Андрэй...
То ен угладзецца пільна сюды», —
Падумала княжна і — рантам пулы
Паблылася пажкай... Устаза, стаіць
І белаю ручкай каханка маніць...
«Што сталася, мілы, чаго ты хмурны?
Мо' ночка прынесла пахмурныя сны?
Мо' хмара якая ізноу на душы?
Усе да чыста мяе, усе раскажы!
Будзь смелы, спакойны, ні бойся ні чунь, —
Я ўжо насыняшылася дзверы замкнуць.
Ніхто із прыслужных ні узойдзе да нас.
Цяпер толькі выпаў нам радасны час!
Глядзі, каб сягодня, што мне абечаў,
Усе без сукрытнасці, усе раскажу.»
«Ой, Галя!» — пачаў, уздыхнуўшы, хла-
пец: —

Ужо, мусіць, парпенню прыходзіць кавец.
Ні змога мне болей тут быць у чужыне —
У краі родны, каханы, так хочацца мне.
Так хочацца пільна, што рады німа!
Усе жыццё, здаецца, мне тут, як турма.
Забудзь мяне, Галя, галубка мая!
Мо' як і забуду цябе с часам я...
На што нам чарнені і сохнуць на што?
Хто скажа пахвальна ўсе гэта, — ніхто.
Пайшоў бы сягодня я пеша дамоў,
На усякія мукі я, злосца, гатоў.
А ты, мая Галя, гадзіш ні лічы, —
Растанне прадоўжыцца наша...»

— «Маучы,

Андрэй мой каханы! Ні будзе таго.
Я буду хаўрусніцай шчасця твайго;
Я вечна с табой, ніадменная я.
Глядзі, — прад табою стаіць жонка твая.
Зачоўні, даволі! Ужо гэта і быць.
Ляцеш будзем мы аб другім гаварыць.»
І княжна на крэслі прысела... Андрэй
Падсунуўся крышку да столу бліжэй
І вымавіў ціха, нізенька, як праз сон:
«Я чую Усёвышняга Бога правлен
Над намі, галубка... Вось прыклад табе:
Сягодня ў ночы сяджу я сабе
І сцішыўся неяк на лаўны, — драмлю,
Але ўсе зваю і памяню, — ні спяю
І бачу над кустам забітай цябе.
Лажыш і вужака на твару паўзе...
Твой бацька ж, адгулечы ўзяўшыся, стаў
Нагой на твой твар і к зямлі прытаптаў.
Тут я закрычаў... Гэта учушы, мой князь
За мной, даганяць і накіпуу як раз
Шырокую сетку із чорных ніцей
На голаў маю, і завяз я у ёй,
А да ёй чыронай хустынкай звязаў
За рукі, за шыю і у зачак пагнаў.
Я ашоў, утаміўся, завяў, абіямог,

Пакуль зачэпіцца за лаўку ні мог.
Тут вырваўся енк із грудзей, як бы етон;
Застукало сэрца...»

— «Усе гэта — сон.

Тут прауды, хопі-капію, і быць ні магло», —
Праволіла княжна да халона сваёго, —
«Падзеі у край ты, галубчык, у свой,
А я буду там шча раней за цябе», —
Дабавіла княжна у смутнай жалбе.
За шыю свайго абіяла маладца: —
«Пабудзь хопі разок тут, апошні хаця!
Ой, алыдзень ты, — дай пацалую цябе!
За вошта трывожыш ты, любі, сябе?
Усе сны табе сныцца і верыш ты у іх.»
«Ай, Галя! Ні кіну я думак сваіх.
Нядобрае нешта насіжда тут. Чакай, —
Мо' будзе нам лепей, галубка, — уцякай,
Калі так намаглася; я буду с табой.
Мы жыць будзем шчасна у хатке сваёй
І вечна любоў з намі будзе там жыць,
Ніхто ні здале нас там разлучыць
Згадаўся, Галя, на словы мае?..»
Дзяўчына замоўкла, і ў ночках у яе
Бліснулі слязіныкі жывым серабром.
І сэрца ўраз загараўся агнем...
«Андрэй! Твая воля у гэтым, твая.
Ты бачыш, як крэйка люблю цябе я.»
«Ну, Галя, — і кончым на гэтым. Засыні.
Я выйду, а вечарам іншыя сны
Другую нам думку аб усём прынясуць.
Усёю я у гэтым усе так павярнуць,
Што варты ні чунь ні прыкмеціць, і мы
У поўнач пазбудземся гэтаў турмы.
Збірайся хутчэй і у сад выбегай
Там змокам, ці позней, мяне пачакай.»
Андрэй пахіліўся, узяў шапку сваю
І выйшаў с палацу . . . . .
У радкім гаю
Ужо чырвана стала, — то радасны дзень
Зганяў анямелую ночную цень,
То сонца узыходзіло у небі, і свет,
Здавалася, блішчаў, як крывавы той цвет.
Дзень ясны цяміе. Вось вечар настаў
І цемню палоскі па садзе паслаў.
Мігнуліся зоркі у небі... Блішчаць
Ад месяца топаўу лісточкі, шапцяць
Таёмную байку аб ночных вятрах,
Што выюць зімою у цемных лясах
І, быц баючыся ліхіх халадоў,
Хінуцца да большых раз-по-раз лістоў.
Ноч-пані паўпусенька даўнай красы.
Лісткі навіліся халоднай расы
І жыва ківаюць на месяц блэды
У люстэрку зялёным заспаўнавай вады.
Нізінае царство, прыволае відно
Там ціш і спакой, і русалкі на дво
Паважна збіраюцца песьні пень;
Іх голас на версі чунь-чунь што чуваць.

Часамі адна, будзе, у верх услыве.
Прычэпіць зялены лісток к галаве,
Падскочыць да месца з жывага дна,
Заплача, засьвішча і зноў ні відна.
Чароўная ноч, хараство і жыццё, —
Ад мук і ад скаргі душы забыццё, —
Адно толькі час яе хутка плыве...
Вось у садзі мігнуліся цень са дзеве
І рантам прапалі між цемных кустоў.
Вось чупентам стрэл, а там гук галасоў, —
То варты сьцягоў на пільны дзвор.
А там адазваўся рахам ля гор
І ціха на момант ізноў. А у далі
Адно толькі зыкі ўвакруг папалі...
Сыпць усе, — і прырода і людзі ўсе,
І сьвіць аб вясенняй прывольнай красе.
Адзіны толькі вечар гуляе у траве
Ды чован на рэчцы насімежа плыве.

Прытуліся, добры чытач, у кустох
На берэзі, у рэдзенькіх нізкіх гасц:
Абінемся шчыра, прыляжам у траве,
Адопім нуау, што ўсёгды у галаве:
Паслухаем ветрыца мову. Ен нам
Раскажа, што далей, — ні боймося, — сам.
Вада расхілаецца у хвалях малых,
Плыве што раз далей той чован па іх.

І вось па сярэдзіне рэчкі ўжо.
Вада разбегнецца шпарка у кружок,
Адно толькі выракі абалам лёцяць.
А у чоўні размова такая чуваць:

Першы голас: Ты чуеш, хтось моладзь
чарот у старане?

Ой, страшна, ой, нуава
зрабілася мне!

Другі голас: То вечар гуляе, — ні бой-
ся, ніхто

Ні спыніць нас, мілаз;
толькі-ж на што
Нам гэтака баяцца? Мы
вольны с табой!

Першы голас: Ні змога ўжо мне раз-
лучыцца з нуаў.

Бажу ўсе адно, дарогі
мой, усёгды...

Болей ўжо ні прыносіць сюды.
Мой добры чытач, ветрыска. Ні чунь
Нічога з рэчкі ў чоўні... Заснуць,
Я бачу, ты хочаш... ні сні, ні драмлі!
Забач, — ўжо цень паўзуць па зямлі.
Ноч пройдзе, і сонейка хутка блісне,
Хоць думка аб ёй у душы ні засьне.
Калісьці успомнім за працай аб ёй,
Цяпер жа забудзем аб долі сваёй
І пойдзем да саду паходзім у дваіх
Там песьні паслухаем ітшак малых,
Паглядзім на сонца і вольна уздыхнем
І жыццю чароўную песьню сплзем.

(Павен будзе).

Ф. Чэрнышэвіч.

Сьмерць ляснічых.

(З разказа „Новая зямля“.)

— Міхал! Міхал! О, Міхал! —
Пачуўся голас, як бы здала.

Каля землянкі ранічкою
І часты стук ў вакно рукою.
— Уставай, Міхале, адзенайся! —
— А хто там? — Я. Скарэй збірайся:
Намёр ляснічы наш! — Да можа? —
Міхась ўсхаліўся: — Моцны Божа!

І хто-б мог думаць, спадзевацца?
Ужо стаў ачуныцца, папраўляцца...
Каб хто сказаў, ні даў бы вера,
Да то абязчык, пан Ксанэра.
Прынес пазіну гату — смуту.
— Зайдзі, пан, у хату на мінуту, —

Сказаў Міхась, раскрыўшы дзверы.
Чараз парог ступіў Ксавэры,
Вайшоў у землянку і спыніўся.

— Прывітаў, пан, тут,—засуціўся
Міхась, і задзік падстаўляе.
Уздыхнуў абеззныч і сядзе.

То быў мужчына ўжо паджымлі.
— Ах, мой ты, Божа добры, мілы!

Ого-ж як выбраўся ён скорай!
Яшчэ ні даліш, як пазначора,
Ён гаманіў са мной, смяюся
І аба ўсім мяне пытаўся,—
Міхась гаворыць і ўздыхае.

— Ох, бране: сьмерць ні разьбірае
І ні глядзіць нікому ў зубы:
Галававай дэтай с-над падрубы
Зычэўшы ўсё адны свае джалы,—
Сказаў Ксавэры важна, стала.

— А тас,—Міхашча здавалася.

Тым часам ўжо і развіднялось,
Як два мужчыны вышлі с хатні.

Крычалі качкі каля гаткі,
І дзесьці гусі гергаталі,
Цяперуі ўжо такавалі.

Як бы жылі ў час малення.

Міхась с Ксавэрым у задуменні
Спыталі лесам маўчалава
І толькі вразка сьпіталіва

На сьлёзку кінуў два сьлужакі.

— Німа ўжо пана, нібаракі!—

Міхась гаворку пачынае.

— Німа,—абзэчыць падняверджае.

І зноў змываючы задумення.

— Ну, пане,—будзе цяпер змеяна.

І пойдунь ноня парадкі,—

Лясыні сказаў свае дагадкі.

— А, пэўна, будзе тадачча,—

Ні без таго ўжо, чалавеча,—

Уздыхнуў Ксавэры.—Школа пана!

Ох, бохны, выбраўся зарана!

А жыць бы мог—такі адароны,

Як бы той корч, ці сук дубовы.

Пажыць бы трохі яму граба,—

Пожой душы яго і лебо!—

Так гаманізі, шлі прамкамі,

Дзялілісь думкамі, ўздыхалі

І, як падзельна, выслаўлялі

Іны нібошчыка часамі

— Ні кепскі быў,—усё распытае

(Хай ён сьвятymi спачывае),

Як ты жывеш, ні ты гладны.

Спачну, ці не,—як барыка родны!

Без фанабарыі быў усякай.

А прывясеш што,—без падзякі

Ён ужо ні падусціць, заллациць...

А на даромшчыну ні кваліць.

— Быў чалавек ён справядлівы,

Ні фанабарысты, праўдавы,—

Ксавэры такжа падняверджае.

На тым гаворка іх змаўкае,

І далей так ідуць яны. Заняты

Сваімі думкамі з іх кожны.

«Дык так,—у лясынігні кут парожны,

Куток пакіпаны і багаты;

Ні застаіцца, ні згуляе:

Паню ён моцна прынятае,

Як рыб гарох у вяпрыне.

І кожны ў замку службу рыне,

Сюды пацісьвенца з ахвотай

І ні прыдзе, а пяхотай

За душу мілую прычхае»,—

Міхась з сабою разважае:

«Але хто ж гэта мейсце зойме?..

Яно то праўда, у панской палойме.

Сказань, ні будзе ніластачы.

Да гору ў тым—адны ледачы.

А той без клёпкі, трэці злосны,

Нісправедлівы, безжалосны...

Пазначаць гэтакаго ката,—

І да Ціноха скажаш—«тата».

Набыць дабро ні патта легка:

Яно, як шкельчо тое, крохко,—

Чуць-чуць ні так ты загранешся,—

І с чарапкамі застанешся!

А ліхо прыдзе без падмогі,

Бо ліху—торшыя дарогі.

І ні міне яно нікога.»

Так сьмерць лясынічаго старога

Міхась думу ускалыхнула

І ўсё ў верх двом пераварнула.

Уставало сонцо ўжо з-за лесу.

Скрысь тонкіх хмарачак завесу.

І ўсюды косы расвідало

І ўсё жывельнае нітало

Яго ўсход на ясным небе

І кланатком аб пілым хлебам

Дзянечак ноня зачынало.—

Як наш лясыні і пан Ксавэры

Узышлі маўчком на двор «сватэры».

На горны ціхай, німалокай,

І ад засьценку нідалёка,

У бок дарогі, каля сада,

Стаяла панская пасада.

Прасторны двор ле, выселы,

Заўсёды повен быў жывельны:

Хадзілі куры чарадамі

У кампаніі важнай з індыкамі

І, распусьціўшы хвост мятлою,

Павуі пахадзіваў з павою,

Як пан вельможны, раданіты;

У кутку двара, каля карыта,

Крычалі качкі, паласкалісь,

І свінні з імі тут купалісь;

А каля кухні, пад законам,

Сабалі граліся на сонца.

Усё гаманіло тут, крычало

І па сваёму гергатало.

Наліва зноў двор пачынаўся

(Ён с перным дворыкам стыкаўся).

Былі тут розныя будынікі:

Гуменцы, гумны і адрынікі,

Хлявы і стайні і аборы...

Відаць было, што ні са учора

Тут гаспадарка зачалася,

А з даўных часоў ўжо велася...

Грыгор—хурман хадзіў без дэла,

Бурчаў і лаяўся ён сьмеда:

Цяпер нікога ні балўся,

Хадзіў і дэгінька хістаўся

(Ён трохі стукнуў, мусіць, з гора).

— А ты чаго тут, мухамора?—

Грыгор насеўся на кухарку:—

От, як дэювану табе на карку!..

— Пашоў! ні лезь! ах, ты брыдота!

Прыстаў, як лясны чорт з балота...—

— Эх, Наста! хочаш? пойдзем у скокі!—

Сказаў хурман і ўзлуся у бокі,

Нагою тупінуў, закруціўся.

Прывеў і устаў, заварушыўся:

І то устае, то прысядае

І ногі ўперад выкідае.

— А каб ты спух! ну, і распуста!

Бадай табе было, гад, пуста:

Німа ні сораму, нічога...

Да пашапуўся ты хоць Бога,

Хоць бы граха ты пабалўся!—

Але Грыгор ні сунімаўся:

— Скачы, палей і ты, Настудзі!

Ну, што ж?—гузі, брат, дык гузі!

Пан пойдзе ў рай, а мы с табою...

Куды мы?—у букту з галавою.—

— Пакінь, Грыгор: нібошчык ў домі!

Пайдзі, прасіліся на садомі.

І пані, унь, глядзіць...—Што пані?

А я-то хто? пане хурмане!

Дурное аткало ты, знаеш?

Чаму Грыгорам называеш?

Залі мяне «вельможны пане!»

— Ніхай нябе зямля аврае!—

А там, у доме, было гора:

Жывы і кропкі яшчэ учора,

Сягоння быў ён нірухомы.

Глухі на усё, чужы жывому.

З засьценку іляхта пасхадзілася

І у тым пакойчыку таўпілася,

Дзе пан лежаў у ламаніне.

«Хай са сьвятymi ён спачыне»,

Уздыхалі, хрышчуньсь, старыя,

Схізіўшы галавы сіняя.

«Ні кепскі пан быў», гаварылі

І ціха, важна адхадзілі

І доўга лужкамі сталі.

Паны сюды зьмываліся сталі.

Усё лясынікі былі ўжо ў аборы

У парадным стражніцкім убора—

У суконных куртках са шчурамі.

А на грудзівах са знакамі.

На шапках буква «R» с каронай,

Каўнер стаячы і зялёны.

Іны па два, па тры сталі

Каля паркану і чакалі,

Пакуль куды іх ні паклічунь:

Стаяць, усё рыл пану шчынь

І царства вечнаго жадаюць,

Гавораць ніхінька, ўздыхаюць.

Паслухаць абоку іх—здавалось,

Што ўсё яны пасірацелі,

А што на сэрцы яны мелі,

Дык то ў глыбі душы засталось.

А толькі мушу я прызнацца,

Што як ўжо стало чуць зьмеркацца,

То лясынікі пілі, сьпеваці,

Памінікі добрыя спраўляці,

А потым сталі барукацца.

Амброжык Кубял разгуляўся.

Са ўсімі шчыра цалаваўся

І кварту трэню ён ўжо ставіў

І ўсею выпіўкаю правіў.

— Браткі, гуляйма! калі свято,

Дык граба вышні хоць багата,—

Крычаў Амброжык:—сьцеражыся!—

Кінуў ён пясак да Міхася.
І чарка спрытна паднялася.
— Эй, цётка Хрума! ў газ зьявіся!—
Вайшла і Хрума ў старым чэпку.
— Здарова, цётка! як ты крэпка?—
— От,— кажа Хрума і сьмяецца,
Такою добраю здаенца.
Што наш Амброжык увесь тас
І Хруму маткай называе.
— Ах, пан Амброжы! на што жарты?
— Галубка, мама! стаў дзьве кватры!—
Ну, адным словам, так гулялі

Што толькі шкалікі браджалі...
Быў поўны час, як цётку Хруму
У вялікім шоламу і шуму
Лясная стража пакідала;
У яе нагах зямлі ськакала
І месца блішчацым крайчык
На небе пстрыкаў, як той зайчык.
Ськазаўшы трохі, размыліся.
І песьні зараз паліліся
То тут, то там і лес будзілі.
Ік-бы ваўкі загаласілі.
«Ой пайду да дому.

Ні сьлязу нікому,
Да зарожу пату,
Бо наш кот—сірата...»
Сьневаў Амброжык за балотам,
А Пальчык сьпаў, як бы протам:
«Будзе жыве жонка біла,
Німа яму бараніна.
Міхась ў Крыпінах веў спанагу,
Як бы выкоўваў словы пільгай:
«Добра мера, хопі без грошай,
Абы прамічкі харошай.»

Якуб Колас.

Мінск 1—10, VII 1911 г.

ВЕСТКИ С КРАЮ.

3 Дзісьненшчыны. Вядомы пісьменнік Ядвігін Ш. у сваіх дорісках «Абразкі с пражінны». што друкуюцца у газэці «Беларускі Шлях» паліла цікавую вестку:

«Напаткаў я цікавыя дакумэнты: на поўднёвым паперы з верху тры слупкі друку — па-нямецку, па-польску і па-беларуску; у ніжэ і другая старана паперы разлінована на тры часткі. У першай пішанца імя і прозьвішча, у другой — дзе жыць, у трэцяй — подпіс; з боку на перадаі — нумарова парадка. Надрукавана вась што:

«Мы, ніжэй падпісаныя, адвочныя жыхары Віленскай губ. у часьці яе нілаўна аккупіраванай (павету — Вілейскага, Дзісьненскага і часьцін Ашмянскага), урадавымі і аддзеленыя германскім войскам ад адрэхі вялікарасійскага большавізму, вельмі хочам, каб гэта аддзяленне было пазавасяды і каб нашы паветы былі далучаны ад рэшты Віленшчыны а яе прадвочнай сталінай Вільняй, с каторай наш край зьвязан у адно пэлае праз рэлігійныя, культурныя і гаспадарскія справы, бо толькі пры гэтых варунках мы можам быць пэўнымі, што заходня-эўрапейская культура у нас умяцуецца і разавецца. У кветні 1918.»

Гэтакія паперкі вельмі распаўсюджаны на Віленшчыне; подпісы зьбіраюцца яшчэ і цяпер і ахвотнікаў падпісывацца дужа многа. Найбольш далучаюцца да гэтага земляўласнікі двароў, фальваркаў і малых хутароў, а так сама амаль ні уся дробная шляхта, нават безземельныя і жыхары нашых вясцеах. З высковымі селянамі справа гэта ні так ідзе шпарка. Цяпер наш селянін да усяго новага, мала яму зразумелага, адносіцца вельмі пэдазронасьцю і асцярожнасьцю. Пагайных думак сваіх ні выкасае нават сваім найбліжэйшым, пчырых слоу — дарэмна ад яго спадзевацца, і той, хто паверыў бы дэтка гутарцы з нашым селянінам цяпер, вельмі ашукаўся б... Трэба зразумець і памятаць, што у гэты час ніякі селянін, а тым больш

селянін-беларус, ні якім пекным словам і абяцанкам ні паверыць. Трэба хуткай, надзедачна, брацца хана—б за падгатоўку да гэтай работы, з якой была-б відань начынідная карысьць для селяніна. Гэтакія работа адна — зямельная рэформа.

Хаценчыцы, Вілейск. павету. Да прыходу нямецкага войска у нашай воласьці было ніха. Ні рабавалі у нас так маенткаў, як у прыфронтавой паласе або дзе побудзь на Маскоўшчыне. Селяне секлі толькі сабе лес на будову, але і і то за дазволам комітату. Быў адзін толькі выпадак, калі на маентак «Малыя Вяседы» напалі «таварышчы» с Сібірскага корпусу і чаго ні маглі ўзяць, дык дамалі прыкладамі. Гэтакім парадкам згінула цэлая бібліятэка, у каторай многа было кніг аб нашым краю; згінула дарэгія абразы, мэблі, пасуда і інш. Салдаты потым прадавалі награвленае дабро селянам, а калі селяне прыходзілі паглядзець, як яны рабуюць, дык іх амаль ні кабілі, кажучы на іх, чаму яны да гэтага часу ні разграбілі двара. Потым зьбіраліся некаторыя селяне разграбіць Лукавец, але, дзякуючы валастой адміністрацыі, гэта зроблена ні было.

У той час, калі нямецкае войско займало Беларусь, а «расійскае войско» у бэззамалку, як стадо скаціны без пастуха, згулося к Барысаву, селяне с Карпілаўкі, узброеныя вінтоўкамі, напалі на м. Малыя-Вяседы і разграбілі яго да шчэту. Ні аставілі насення, ні аставілі нават хлеба для парабкоу, якія там служылі.

Трэба зазначыць, што у працягу 10-і месяцаў свабоды у нашай воласьці было спакойна ад гэтага пагромаваго ліха, а тут і нашы ні вытрывалі і ні усьцерагаліся ад пакусы на чужое дабро. Але нінават тут ні селяне, а тым немныя людзі, каторыя пусьцілі чутку, што большавікоў прагналі ні немцы, а палякі, каторыя быцым эпоў хочучь уварыць паншчыну.

Праз дзён пяць памешчыкі езьдзілі па вёсках ды адбіралі награвленае дабро; здаралася пры гэтым і так, што забіралі апошняе насенне. Кажучь, што адзін пан саджаў селян у склеп за тое,

што яны раней, за дазволам воласьці, секлі яго лес і ні ханелі яму плянці. Калі гэта праўда, дык нашта кешка. Ні можна дзякавацца над тымі людзьмі, каторыя самі ні ведалі, што рабілі. Нашы селяне калі і грабілі, то толькі дзякуючы расійскім салдатам, каторыя у сабе дома даўно парабакалі двары і да гэтага змушалі і нашых селян. Трэба глыдзець і на тое, што с селянінам прадвочна жыць у суседзтві і надалей. Але ні усе такія паны. Былі і такія, што бедным селянам прадавалі хлеб ад 6-10 рб. за пуд у той час, калі пуд хлеба каштаваў 30-40 рб.

Створаны большавікамі Савет пры воласьці існаваў да 15-го сакавіка гэтаго стылю, а потым быў распушчаны нямецкімі камандантамі. Мелася быць і земство, але пакуль што воласьць упураўляецца адным старшынёю быўшаго Савету.

23-го красавіка н. ст. на другі дзень Вялікадні, у Хаценчыцах адбыўся беларускі спектакль. Тутэйшая меладзь, арганізаваная яшчэ у пачатку марца гэтаго году у т-во «Вянок», ставіла на сьвято «Паўлінку» Я. Купалы. Нашыя селяне ніколі ні бачылі тэатру і толькі дзякуючы гуртку з «Вянка» мезі магчымасьць пабачыць сьвечніваю штучку. «Паўлінка» прайшла а вялікім шыкам. Было абвешчана, што увесь даход с спектаклю пойдзе на народную бібліятэку у Хаценчыцах. Тутэйшая інтэлігенцыя сардэчна адклікнулася на гэтае добрае начинаньне. Аматары ігралі влогут добра, ніхто нават ні спадзеваўся, што ім так удалася, бо гэта была іх першая проба сіл. Белая завеса з вялікім на ёй нацыянальным флагам а напісам «Ніхай жыве вольная Беларусь!» абуджала радасныя думкі аб сьветлай будучыне нашай Бацькаўшчыны.

Б ка.

Нашым поэтам.

Поэты ў першах сваіх
Сва нізалежныя дабце,
У стронь жывіваю другіх
І шлаху трэба шукаць!

Карысьць ні выліка с таго,

Калі запамінаюць песні,
Ніхай трохі кепска спяе,
Ды лепей яно ўсёго,—
Бо гэта ўсё родныя песні!

М. Зянончык.

Беларускі тэатр.

(Гадаўшчына Першага Т-ва Беларускай
Драмы і Камедыі).

19-го мая Першае Т-во Беларускай Драмы і Камедыі святкавала сваю гадаўшчыну. Сьвята адбылося ў новым тэатральным памешканні — у Народным доме імяні Максіма Богдановіча [Д. Адаўка], на адкрыццё якога была паставлена Т-вам новая п'еса В. Галубка «Безвінная кроў». Сьвята гадаўшчыны і адкрыццё Беларускага народнага дому былі злучаны разам. Урочыстасць адбылася вельмі пекна, і вечаар заняты дзека за поўнач, аж да ранку 20-го мая. Былі прамоны. Галарыі поёт А. Гарун і 6. старшыня Народнага сакратарыату Я. Варонка. Прамоны адпывалі як азначэнне нашага пісьменніка М. Богдановіча, так і сцэнічную працу за год Першага Т-ва Б. Д. і К. за мінулы год. Сцэнічныя прадстаўленні ў гэты вечаар закончыліся прыгожай імпазіраванкай для публікі: на сцену выступілі першы раз новы беларускі хор пад кіраўніцтвам п. Цераўскага. Чыста народны склад песняў, іх удачныя гармонізацыі і добрае выкананне арабілі на публіку моцнае ўражанне.

Першае Т-во Беларускай Драмы і Камедыі з'явілася ў той час, як толькі стала магчыма арганізацыя. Галоўнаю мэтай Т-ва паставілі — развіццё нацыянальнага беларускага тэатру. Ні зважаючы на цяжкія варункі для працы, Т-во здолела арабіць шмат рэальнага і шмат карыснага для справы беларускага адраджэння. Нам, сучаснікам, трудна ўявіць сабе, які ціжар вытрымала Т-во на сваіх плечах за год нялёгкай працы дзея паширэння і умацавання беларускага тэатру.

Паставіўшы ў пачатку свайго існавання некалькі першых спектакляў у Менску, група Т-ва выехала на працяг. Магілёў, Бабруйск, Слуцк, Жлобін, Орша, Раданьскі і шмат іншых дробных мястэчак на Віленшчыне і Міншчыне, — вось тыя пункты, дзе бадай што першы раз сьмеда і горда раздалося са сваім беларускае слова. А родная мова, родная песня, родная нопратка, моў тая расіца поле, ажыўлялі, узакрашчалі завяўшае ў сэрцы нацыянальнае пачуццё і будзілі сьвятую упэўненасць, што жыве Беларусь. Часта група брала з сабою для паширэння беларускай літаратуры, — кніжкі, газеты,

адозны, лістоўкі, якія расходзіліся на мейсцы на расхват. І там, дзе адбываўся беларускі тэатр, будзілася нацыянальная сьвядомасць, з'яўляліся беларускія гурткі і арганізацыі.

Далей, у Менску, Т-во вяло безупыную працу, ставячы спектаклі то ў мескім тэатры, то ў залезнадарожных клубках, то, апошнім часам, у клубі «Беларуская Хата». Праз год свае працы Т-во лічэбна павялічыло свой рэпертуар. Так, апроч усіх вядомых рэчаў, як: «Паўлінка», «Міхалка», «Хам», «У зімовы вечаар», «Як яны жаніліся», «Пашыліся ў дурні», «Модны шляхшчок» і др., Т-во прыгатавала і ставіла шмат новых, як напр. «Раскіданае гняздо», «Антось Лата», «Апошняе спатканне», «Безвінная кроў», «Пісаравы імяніны», «Цётка вінавата» і др.

Галоўным арганізатарам, загадчыкам і кіраўнічым Т-ва з'яўляецца п. Ф. Ждановіч, — чалавек, азнаючы добра сцэнічнае мастацтва, працавіт і адольны і ўсёй душой адданы справе беларускага тэатру. Апрача вялікай працы, якую палажыў ён, як рэжысёр, ён працаваў і інш, як перакладчык тэатральных твораў. Да яго сцэнічны належыць «У зімовы вечаар» — Оржэшко, пераклад камедыі «Цётка вінавата» (з ангельскага) і шмат вершаў для сцэнічнай доклямацыі.

З артыстаў найбольш вызначыліся П. Мядзёлка, Г. Прадеска, В. Тарасік, а так само падае назікія надзеі А. Зарніца і др. З артыстаў — А. Крыніца, Янка Беларус, Жакоўскі, Андрэй, Пітровіч і шмат дзусіх.

Прынаўшы пад увагу цяжкія варункі, у якіх прыходзілася працаваць Т-ву, відаць, што праз гэты адзін год працы зроблена надта многа.

Вітаючы Т-во ў яго гадаўшчыну, шчыра жадаем яму ўспеху ў працы на карысць роднага сцэнічнага мастацтва.

Ю. В.

Развага інваліда.

Ні плакаць-маліца
Ні магу я болей,
Душа ці ірдзіца
Нідзе і ніколі.

Беларусь-старонка
Вудучыну куде,
Кажа прауду звонка.
Усёкай гартуе,
Толькі я сумуе,
Во ні магу болей
Ні плакаць-маліца,
Бо нідзе ніколі
Душа ці ірдзіца.
Нанура гляджу ў даль
Ды ісьці бяжы.
Літунка, ясны жалы...
Ні пайду, — снаткнуся.

А там — блага, добра...
Усёка блюць людзі.
Блага, — бо старонкі
Роднай там ці будзе.

Сучасны.

Рэскрыпт аб Літве.

4 мая начальнік упраўлення Litauen урачэста перадаў прэзідэнтуму Літоўскае Краёвае Рады рэскрыпт Нямечкага Імператара аб прызнанні Нямеччынай нізалежнае Літоўскае дзяржавы.

У дагумэнне кажацца: «Мы, Вільгельм Божай Міласцію, Нямечкі Імператар, Кароль Прускі і інш. гэтым абвешчаем:

Посля таго, як Літоўская Краёвая Рада, як прызначаная прадстаўніца літоўскага народу, 11 сьнежня 1917 г. абвешчала аббудову Літвы, як нізалежнай дзяржавы, злучанай з Нямеччынай пэтым, пэвердым саюзам і конвенцыямі, асабліва вэеннай, дарожнай, мытнай і манэтнай, і посля таго як яна для аббудовы гэтае дзяржавы папрасіла абароны і помачы Нямеччыны; далей, посля таго, як нлпер быўшы дзяржаўныя злучыны Літвы развязаны, — мы гэтым даручаем Нашаму Канцлеру графу Гэртлінгу апавесціць Літоўскай Краёвай Радзе, што Мы, на аснове вышэй названае з'явы Літоўскае Краёвае Рады з 11-го сьнежня 1917 году, прызнаем Літву вольнай і нізалежнай дзяржавай і гатовы аказваць Літоўскай дзяржаве пропаную абарону і помач пры яе аббудове. Пры гэтым Мы стаімо на тым пункце погляду, што конвенцыі, каторыя будучы зроблены, будучы гэтулькі адпаведаны патрэбам Нямеччыны, як і літоўскім, і што Літва будзе прымаць учасьце ў вэенных ціжарах Нямеччыны, каторыя будучы іна яе асвабоджэньне.

Адначасна Мы упаўнаважываем Нашаго Канцлера ў згодзе с прадстаўніцамі жыхароў Літвы прыняць меры канечна патрэбныя для аббудовы самабытнае літоўскае дзяржавы і зрабіць крокі для утварэньня моцнага саюзу з Нямеччынай і для зладжэння прадвядззых для гэтаго і канечна патрэбных конвенцыяў.

На моды гэтаго, Мы гэта падпісалі Нашай найвышэйшай рукою і загадалі прылажыць Нашую печаль.

Дан у Вялікай глаўнай кватэры, 23 сакавіка 1918 г.

Падпісаў: Вільгельм, Імператар, Кароль.

Контрсігнаваў: граф Гэртлінг.

Рэдактар А. Лёсін.